

Л.О. Максименко
(Київський національний лінгвістичний університет)

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ФАХОВИХ АВТЕНТИЧНИХ АУДІОТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕФЛОЛОГІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються особливості навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення майбутніх менеджерів невиробничої сфери, зокрема відбір фахових автентичних аудіотекстів. Визначено вимоги, яким мають відповідати навчальні аудитивні матеріали. Проаналізовано критерії відбору аудіотекстів, які відображено в методичних дослідженнях та уточнено, які з них відповідають цілям і умовам навчання англійської мови зі спеціальності.

Ключові слова: фаховий автентичний аудіодіалог, усне професійно спрямоване діалогічне мовлення, критерії відбору.

У процесі формування вмінь усного професійно спрямованого діалогічного мовлення (УПСДМ) майбутніх менеджерів невиробничої сфери одним із актуальних постає питання пошуку засобів навчання іноземної мови (ІМ). Ми припускаємо, що найефективнішими можуть стати автентичні аудіотексти. У такому контексті особливого значення набувають питання, якими повинні бути тексти для аудіювання професійного мовлення, які вимоги пред'являються до них та за якими критеріями необхідно проводити відбір.

Проблеми відбору й організації навчального аудіоматеріалу для різних навчальних закладів освіти розглядалися в багатьох наукових працях з методики викладання ІМ. Н.В. Єлукіна, О.Б. Метьолкіна, Р.П. Мільруд, Є.В. Носонович, Е.Н. Соловова та інші визначили основні принципи відбору та вимоги до аудіотекстів для загальноосвітньої школи; І.Н. Алексеева, О.Ю. Бочкарьова, Б.І. Ліхобабин, Л.М. Шпінберг та інші займалися питаннями, які стосуються мовного матеріалу, змісту аудіотекстів, їх структури та обсягу для вищих навчальних закладів; О.В. Кміть, І.С. Онісіна, Н.Р. Петранговська, D.Douglas, P.C. Robinson, R. Underwood та інші визначили вимоги до аудіотекстів за фахом, які слід застосовувати під час навчання у немовних вищих навчальних закладах.

Незважаючи на значну кількість досліджень, не існує єдиної думки щодо засад відбору автентичних аудіоматеріалів для навчання УПСДМ. До того ж такий автентичний матеріал як аудіотекст не зайняв чинного місця в системі професійно спрямованого навчання іноземної мови. Необхідно зазначити, що йдеться про особливі різновиди аудіотекстів, а саме – діалог, трилог, полілог. Такі аудитивні тексти мають ряд особливостей. Вони більшою мірою, ніж монолог, відтворюють картину мовлення, що функціонує у природному середовищі. Враховуючи специфіку виду мовленнєвої діяльності, що формується, аудіоматеріали, як засіб для навчання, мають бути представлені у вигляді фонограми (записані на аудіоплівку чи диск тексти) та посібника з друкованим варіантом аудіодіалогів, коментарями й інструкціями до завдань для зняття труднощів під час аудіювання. Це означає, що для успішного навчання майбутніх менеджерів УПСДМ із використанням автентичних аудіодіалогів важливим є вирішення питання відбору навчального матеріалу, його оброблення та організації в систему.

Таким чином, ставимо за мету уточнити критерії відбору фахових автентичних аудіодіалогів, на матеріалі яких можливе навчання майбутніх менеджерів невиробничої сфери професійно спрямованого діалогічного мовлення. Відповідно завдання полягатиме у визначенні вимог та аналізі загальних критеріїв відбору аудіоматеріалів, які представлені у наукових дослідженнях.

Важливим критерієм підготовки матеріалів є їх відповідність принципам, на яких ґрунтується методика викладання. Розглянувши підходи, що існують у сучасній методиці, ми

дійшли висновку, що в процесі навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення необхідно спиратися на функціональний та ситуативно-тематичний підходи. Слід також враховувати той факт, що в немовному вищому закладі зміст навчання визначається його професійною спрямованістю. Це передбачає відображення в аудіотекстах різних жанрів (які містять професійно важливу інформацію), сфер, спеціальної тематики і ситуацій спілкування.

З існуючих видів аудіотекстів (фонограм) для досягнення мети нашого дослідження ми обрали автентичні аудіодіалоги з економічної тематики. Визначившись із підходами й обравши засіб навчання, розглянемо безпосередньо вимоги до фахових автентичних аудіодіалогів (ФААД) і критеріїв їх відбору. Під фаховим аудіодіалогом ми маємо на увазі діалогічне за формою аудитивне повідомлення, яке стосується тематики майбутньої спеціальності.

Слід зазначити, що поняття “критерії відбору” навчального матеріалу трактується методистами як основні ознаки (зміст, структура, обсяг) матеріалу, за допомогою яких оцінюється доцільність або недоцільність його використання з певною навчальною метою [2:151]. Ґрунтуючись на такому підході, під критеріями відбору аудіофонограм ми розуміємо якісні та кількісні характеристики ФААД, за якими визначається їх придатність / непридатність для використання в навчальному процесі.

Відбір фахових аудіотекстів для розвитку вмінь УПСДМ має проходити у відповідності до загальних вимог, які пред’являються до мовленнєвого матеріалу і стосуються мовного матеріалу, змісту, структури та обсягу аудіотекстів [8:67]. Критерії відбору аудіотекстів повинні визначати умови їх пред’явлення: нормальний темп мовлення, паузацію, наявність різних дикторів, створення природного шумового і звукового фону, тривалість звучання тощо. При відборі діалогічних текстів-зразків для навчання говоріння, в методичній літературі визначаються такі критерії: жанрова і типологічна різноманітність, зразковість (для вирішення відібраних завдань з комунікативного мінімуму), тематичність та інформативність, логіко-структурна організованість і зв’язність, інтенціональність, ситуативність, модальність тощо [1:117].

Практика організації процесу професійно спрямованого навчання іноземної мови свідчить про те, що навчальні матеріали повинні відповідати таким вимогам:

- відображати специфіку спеціальності;
- відповідати критеріям методичної автентичності;
- надавати лінгвістичну інформацію відповідного рівня;
- спиратися на принцип комунікативно-ситуативного навчання ;
- сприяти розвитку комунікативних навичок;
- будуватися за принципом проблемності;
- враховувати рівень професійної та мовної підготовки студентів.

Вважаючи ці вимоги основними, а також враховуючи сучасні підходи та специфіку навчання студентів другого курсу економічних факультетів немовних ВНЗ, розглянемо більш детально кожну зі згаданих вище вимог.

Під час відбору аудіоматеріалів для моделювання ситуацій усного діалогічного мовлення постає проблема природи самих текстів. У сучасній методиці загальноприйнятим є положення про те, що навчання будь-якого виду мовленнєвої діяльності може бути ефективним, якщо використовуватиме систему автентичних текстів.

Оскільки наша методика навчання майбутніх менеджерів УПСДМ ґрунтуватиметься на використанні автентичних аудитивних текстів, необхідно визначити, які з них ми вважатимемо автентичними. Безперечно, вони мають бути запозичені із реального життя носіїв мови. Такої думки дотримується більшість вітчизняних і зарубіжних методистів, які займаються цією проблемою.

Ми припускаємо за можливе розглядати автентичність з точки зору характеристики навчального процесу. Якщо мовні засоби використовуються в навчальних цілях, то цілком припустиме їх методичне опрацювання з метою досягнення більшого педагогічного ефекту. Однак мовний матеріал, який взято з оригінальних джерел, повинен відповідати всім параме-

грам автентичності [7:12]. Це означає, що навчання ПСДМ майбутніх менеджерів повинно проходити на основі навчальних фахових автентичних аудіотекстів, які можна отримати шляхом скорочення, вилучення деяких частин аудіоматеріалу (менш важливих з точки зору відібраної тематики). З'єднувати відібрані частини необхідно таким чином, щоб не порушити логіку викладення й отримати зв'язний завершений текст. Тобто, навчальний текст, який не втратив якості автентичності, притаманної оригіналу [9:55].

Щодо відображення специфіки спеціальності, ми вважаємо цю вимогу характерною і важливою для навчання студентів економічних факультетів. Згідно з нею необхідно використовувати ФААД, які демонструють найтипівіші ситуації професійного спілкування в межах певних тем і сфер. Репрезентативність усного англomовного ділового дискурсу полягає у представленні особливостей реалізації типових усних висловлювань британськими й американськими менеджерами під час спілкування на фаховому рівні. При цьому слід враховувати мовні, мовленнєві та соціокультурні особливості таких висловлювань. Ця вимога є достатньо широкою, на наш погляд, тому вона передбачає декілька окремих аспектів, зокрема урахування комунікативно-професійних потреб і стилістичну диференціацію мовного та мовленнєвого оформлення.

Так, урахування комунікативно-професійних потреб майбутніх менеджерів передбачає відображення у ФААД реальних умов і ситуацій професійного спілкування. Ця вимога відповідає комунікативному підходу до навчання ІМ. Для студентів економічних факультетів ААД повинні відображати типові ситуації професійного спілкування, наприклад, надання інтерв'ю, проведення переговорів, ділових розмов по телефону, дискусій тощо.

Стилістична диференціація передбачає відбір таких ААД, які демонструють типові стилі мовлення менеджерів, зокрема офіційно-діловий, розмовно-побутовий. У межах цих стилів реалізуються особливості мовного та мовленнєвого оформлення британського й американського ділового дискурсу. На мовному рівні – це граматичні явища, притаманні мові менеджменту, такі, як модальні дієслова “зобов'язання” та “волевиявлення” (*must, shall, will*); складені прийменники (*according to, in compliance with*); розгорнуті повні речення; лексичні одиниці, що позначають універсальні економічні поняття (*balance of trade, liability*); безеквівалентна лексика (*marketing, mailshot*); фонова лексика, що позначає аналогічні поняття в різних культурах, проте дещо відмінні за національними особливостями функціонування (*blue-collar, white-collar*); термінологічна лексика (*brand name, business failure, monopoly control*); афоризми (*When two men in business always agree, one of them is unnecessary.*); фонетичні особливості мовлення менеджерів, зокрема емпатичний характер наголосу, переважна кількість низхідних термінальних тонів, велика значущість пауз тощо.

Наступною вимогою до ФААД є їх тематичність. Вона передбачає, що ситуації спілкування відбираються не хаотично, а організуються відповідно до певної теми. Ця теза підтверджується і тим фактом, що в усіх підручниках і навчально-методичних посібниках з ділової іноземної мови відповідний матеріал викладається за тематичним принципом. Ми проаналізували сучасні навчальні посібники та підручники з ділової англійської мови відомих британських видавництв і, враховуючи програмні вимоги, відібрали такі теми: структура компанії, конкуренція та інновації, дослідження ринку збуту та інвестиції, працевлаштування, кар'єрна мета, фактори успіху, постачання та пошит.

Інформативність і пізнавальна цінність – полягає в отриманні студентами нових знань і стимулюванні їхньої інтелектуально-пізнавальної діяльності [2:36]. Згідно з цією вимогою слід відбирати такі ФААД, які найбільш повно відображають зміст усного англomовного спілкування менеджерів, тобто мають тематичну значущість, відповідають особистим і професійним інтересам студентів, їхнім інформаційним потребам.

Однією з основних особливостей ФААД на економічних факультетах є можливість використовувати паралельно схеми, графіки, формули, малюнки, адже інформація професійного характеру краще сприймається слухачами, якщо вона підкріплена візуальними опорами. Отже, при

відборі аудіодіалогів необхідно враховувати і наявність візуальних опор в ФААД. Не менш важливим фактором під час такого відбору виступають природні опори (ритміка, паузація, інтонаційне оформлення аудіотексту, фонові шуми тощо).

Наступною вимогою є доступність ФААД за змістом, характером мовного матеріалу й об'єктом висловлювання.

За змістом легшими для сприйняття на слух є аудіотексти, в яких реалізована послідовність викладення фактів; окреслено основні віхи змісту, за якими відбувається їх розкриття; представлено уже знайому слухачу тематику [11].

У процесі відбору враховується градація аудіотекстів за рівнем складності змісту, що передбачає поступовий перехід у межах тематичного циклу від діалогів-з'ясувань, діалогів-пояснень до діалогів-обговорень.

Доступність ФААД за характером мовного матеріалу забезпечується за умови розуміння лексичного, граматичного та синтаксичного оформлення висловлювань. Як стверджує В.А. Коккота [5:96], незнайома лексика в аудіоповідомленні не повинна складати більше 3 % від усього матеріалу і не може представляти ключові слова та фрази. Тобто мають бути враховані мовні знання студентів. З іншого боку, в умовах професійно спрямованого навчання АМ складним лексичним аспектом є наявність професійних термінів, які необхідно знати студентам для адекватного розуміння повідомлень і продукування власних висловлювань. Значення незнайомих лексичних одиниць можна розкривати за допомогою словотворення, логічного контексту, наявності зорової опори, екстралінгвістичних факторів і паралінгвістичних засобів спілкування.

Побудова текстів на граматичних структурах, характерних для усних фахових аудитивних повідомлень, дає можливість зробити доступними аудіодіалоги з точки зору граматики [3:235]. За дослідженнями О.Б. Тарнопольського, всі граматичні явища, необхідні для формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції рівня В2 (згідно з Програмою АМПС), були ними засвоєні в курсі загальної англійської мови на попередньому етапі навчання [10:56]. Однак учений не виключає, що у процесі професійно спрямованого навчання АМ необхідно розширювати граматичну компетенцію студентів. Під час відбору аудіоматеріалу слід звертати увагу на ті явища, які проявляються в певних уміннях. Так, наприклад, менеджер повинен уміти порівнювати один продукт з іншим і виділяти його переваги (це вимагає знання ступенів порівняння прикметників), або вести переговори й домовлятися з використанням умовного способу [13].

Однак, зазначені вище вимоги до мовного матеріалу стосуються складених або методично оброблених автентичних аудіотекстів, у процесі створення яких дійсно може мати місце використання тих лексичних одиниць і граматичних структур, з якими реципієнт знайомий. У нашому дослідженні йдеться про відбір ФААД. Це означає, що автентичні зразки діалогічного мовлення з фаху можуть містити і складні синтаксичні структури, і більший відсоток незнайомої лексики.

Важливу роль для забезпечення розуміння аудіотекстів відіграє темп та обсяг мовлення. Дж. Флауердью (J. Flowerdew) вказує на те, що високий темп мовлення спричиняє складнощі в розумінні для тих, хто вивчає іноземну мову. А.Р. Гриффітс (A.P. Griffiths) дослідив, що швидкий темп звучання англійської мови (220 сл./хв) призводить до досить суттєвих проблем у розумінні серед тих, чий рівень володіння мовою визначається як середній. Цікавим є також і той факт, що низький темп (100сл./хв) не ефективніший, ніж середній (150 сл./хв) [12:103]. На думку О.В.Кміть посильним темпом для сприйняття аудіотекстів на слух вважається 230 складів за хвилину (110-115 слів) [4:62]. Але, оскільки експериментально було доведено, що середній темп усного англійського мовлення сприятливий для сприйняття на слух та розуміння становить 250 ск./хв (150 слів), то ми вважаємо за доцільне використовувати його для навчання ПСДМ майбутніх менеджерів [6:34].

Стосовно врахування тривалості ФААД, доступної для сприйняття на слух, ми поділяємо точку зору тих методистів (Гезь Н.І., Єлукіна Н.В., Кукушкіна С.К., Мусницька С.В. та інші), які вважають, що на початковому ступені навчання аудіювання як засобу розвитку вмінь професійно спрямованих діалогічних висловлювань, слід використовувати не-

великі, завершені за змістом 1-2 хвилинні фрагменти (900 друкованих знаків), збільшуючи в подальшому тривалість їх звучання до 3-4 хв (2000 друкованих знаків) при темпі англійського мовлення 150 сл. /хв.

Спираючись на вказані вимоги до фахових автентичних аудіотекстів, ми вважаємо необхідним узагальнити їх, а також сформулювати критерії, що є найбільш актуальними та доцільними для відбору фонограм з аудіотекстами.

У формулюванні критеріїв відбору ми керувалися, перш за все, тим, що в межах нашого дослідження фонограма розглядається як одиниця навчання, тому її якісні та кількісні показники мають бути конкретизовані відповідно до мети навчання, зокрема формування умінь УПСАДМ за допомогою автентичного аудіодіалогу. Таким чином, ми пропонуємо проводити процедуру відбору аудіоматеріалів у два етапи. Спочатку необхідно відібрати фахові автентичні аудіодіалоги, а потім з них – фонограми. Отже, видасться можливим розділити критерії відбору на дві групи. Перша група стосується відбору фахових автентичних аудіодіалогів і мовленнєвого матеріалу. До неї входять наступні критерії:

- професійної спрямованості інформації, представлені в аудіодіалогах;
- автентичності;
- урахування комунікативних потреб майбутніх фахівців;
- стилістичної диференціації мовного і мовленнєвого оформлення;
- інформативності та пізнавальної цінності.

До критеріїв відбору фонограм за доступністю змісту та мовного матеріалу відносимо такі:

- належність лінгвістичного наповнення аудіоматеріалу до усної форми професійного спілкування фахівців;
- доступність аудіотексту за характером його мовного матеріалу та обсягом висловлювань;
- урахування тривалості;
- нормативність та відносна правильність;
- тематичність;
- наявність візуальних і природних аудитивних опор.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що придатними для навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення майбутніх менеджерів невиробничої сфери можна вважати фахові автентичні аудіодіалоги, пов'язані з певною тематикою. Вони повинні належати до усного офіційно-ділового стилю, відповідати професійним ситуаціям спілкування, мати інформативну та пізнавальну цінність, бути доступними за змістом, а також демонструвати нормальний темп мовлення (150 слів за хвилину) з різним тембром та дикцією. Обсяг повідомлення має становити 2-5 хвилин, його пред'явлення передбачає наявність зорових або природних опор і відповідність нормам вимови сучасної англійської мови.

Отже, визначивши вимоги до ФААД та узагальнивши критерії їх відбору, перспективу дослідження ми вбачаємо у відборі відповідних аудіодіалогів та фонограм і створенні на їх основі підсистеми вправ для навчання майбутніх менеджерів ПСДМ.

Список літератури:

1. Бориско Н.Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Наталья Федоровна Бориско. – К., 2000. – 508 с.

2. Бочкарьова О.Ю. Критерії відбору автентичних аудіотекстів для навчання майбутніх учителів англійської мови професійно спрямованого аудіювання / Бочкарьова Олена Юріївна // Вісник Київського національного лінгвістичного університету, серія «Педагогіка та психологія». – 2006. – №.11 – С. 33-40.

3. Елухина Н.В. Основные трудности аудирования и пути их преодоления / Н.В. Елухина // Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. Леонтьев А.А. – М.: Рус.яз., 1991. (Методика и психология обучения иностранным языкам). – С. 226-238.

4. Кміть О.В. Тестовий контроль аудитивних умінь студентів немовних факультетів вищого педагогічного навчального закладу (II курс, англійська мова): дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Олена Володимирівна Кміть. – К., 2000. – 178 с.

5. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование : [научно-теоретическое пособие] / В. А. Коккота. – М. : Высшая школа, 1989. – 123 с.

6. Кулиш Л.Ю. Психологические аспекты восприятия усной речи (зависимость восприятия от речевых характеристик говорящего) : автореф. дисс. на соискание уч. степени док. филол. наук : спец. 10.02.19 / Кулиш Лариса Юлиановна К., 1984. – 48 с.

7. Носонович Е.В. Параметры аутентичного учебного текста / Е.В. Носонович, Г.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 1. – С. 11-17.

8. Петранговська Н.Р. Навчання студентів фізико-математичних факультетів професійно спрямованого монологу-міркування на основі англомовних фахових автентичних аудіотекстів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Наталія Романівна Петранговська. – К., 2004. – 290 с.

9. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учебное пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.

10. Тарнопольський О.Б. Підручник нового типу з ділової англійської мови: принципи побудови та результати експериментальної апробації / О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко // Інноваційні підходи до навчання іноземних мов та культур у новому тисячолітті. – Дніпропетровськ, 2002. – С. 43-45.

11. Anderson A. Listening: Language Teaching: A Scheme For Teacher Education / Anne Anderson, Tony Lynch. – Oxford : Oxford University Press, 1988. – 160 p.

12. Dudley-Evans T. Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach / Tony Dudley-Evans, Maggie Jo St John. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 301 p.

13. Ellis M. Teaching Business English / Mark Ellis, Christine Johnson // Oxford handbooks for language teachers. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 237 p.

Л.О. Максименко

КРИТЕРИИ ОТБОРА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ АУТЕНТИЧНЫХ АУДИОТЕКСТОВ ДЛЯ УЧЕБЫ ДИАЛОГИЧЕСКОГО ВЕЩАНИЯ СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье рассматривается один из вопросов профессионально-ориентированного обучения диалогической речи будущих менеджеров непромышленной сферы, а именно отбор профессиональных аутентичных аудиотекстов. Определены требования, которым должны соответствовать обучающие аудитивные материалы. Проанализированы критерии отбора аудиотекстов, нашедших отражение в методической литературе и уточнено, какие из них отвечают целям и условиям обучения английскому языку для специальных целей.

Ключевые слова: профессиональный аутентичный аудиодialog, критерии отбора, профессионально-ориентированная диалогическая речь

**CRITERIA OF PROFESSIONAL AUTHENTIC AUDIO MATERIALS SELECTION FOR
TEACHING FUTURE STUDENTS OF DIALOGICAL SPEECH IN THE NON-
PHILOLOGICAL HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

The article deals with one of the aspects of teaching future managers oral profession oriented dialogical speech, in particular with the selection of authentic audiotexts. The specifications of authentic audiomaterials functioning in profession oriented dialogical speech have been ascertained. The selection criteria for audiotexts have been analyzed and specified according to the aims and conditions of teaching ESP.

Key words: profession oriented authentic audiodialog, oral profession oriented dialogical speech, selection criteria.

